E.T.A. Hoffmann

Sandmanden

E. T. A. Hoffmann

Sandmanden

eBibliotek 1800

2023

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af E. T. A. Hoffmann: *Sandmanden* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of E. T. A. Hoffmann: *Sandmanden* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal*

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

BY NC SA

Nathanael til Lothar

I er sikkert alle helt urolige over at jeg i så lang – lang en tid ikke har skrevet jer til. Moder er vel vred, og Clara tror måske, at jeg lever her i sus og dus, og forglemmer mit hulde englebillede, der er så dybt indpræget mig i hjerte og sands, ganske og aldeles. – Men det er ikke således: Hver dag, hver time tænker jeg på jer alle, og i søde drømme går min hulde Claras venlige skikkelse forbi, og tilsmiler mig så yndigt med sine lyse øjne, ret ligesom hun vel plejede, når jeg trådte ind til jer. – Ak! Hvor var jeg i stand til at skrive jer til, i den forvirrede sindsstemning, som hidtil har forstyrret hver tanke i min sjæl! – Der er trådt noget forfærdeligt ind i mit liv! – Dunkle anelser af en græsselig skæbne, som truer mig, udbreder sig over min isse, lig sorte uvejrsskyer, ugennemtrængelige for hver venlig solstråle. – Nu skal jeg fortælle dig, hvad der hændte mig. Jeg må fortælle dig det: det indser jeg; men når jeg blot tænker derpå, farer det som en vild latter ud af mit inderste. – Ak, min hjertelskede Lothar! hvorledes skal jeg da begynde blot på nogen måde at lade dig føle, at det, der hændte mig for nogle dage siden også virkelig kunne indvirke så fjendtligt, så ødelæggende på mit liv! Var du blot her, så kunne du selv se; men nu holder du mig sikkert for en åndeseer. – Kort og godt, det forfærdelige, som er hændt mig, og hvis dræbende indtryk jeg forgæves bestræber mig for at undgå, består ikke i andet, end at for nogle dage siden, nemlig den 30. oktober, om middagen kl. 12, trådte en barometerhandler ind i min stue og falbød mig sine varer. Jeg købte intet af det, og truede med at

kaste ham ned af trappen, hvorpå han imidlertid gik bort af sig selv.

Du aner, at kun ganske særegne, dybt i mit liv indgribende forbindelser kunne give denne hændelse vigtighed, ja, at vel denne ulyksalige barometerhandlers person må virke helt fjendtligt på mig. Således er det også virkelig. Med al kraft samler jeg mig for roligt og tålmodigt at fortælle dig så meget af min tidligere ungdomstid, at alt kan opgå klart og tydeligt for din vakte sans i lysende billeder. Idet jeg vil begynde, hører jeg dig le og Clara sige: Det er jo rene barnestreger! Le, beder jeg jer, le mig rigtig hjerteligt ud, beder jeg jer! Men, Gud i Himlen! hårene rejser sig på mit hoved, og det er mig, som om jeg bønfaldt jer om at le mig ud, i en afsindig fortvivlelse, ligesom Franz Moor Daniel! – Nu rask til sagen!

Undtagen ved middagsbordet så vi, jeg og mine søskende, kun lidet til fader om dagen. Han måtte vel være meget travlt optaget med sit embede. Efter aftensmaden, som efter gammel skik allerede blev sat på bordet kl. 7, gik vi alle sammen, moder med os, ind i faders arbejdsværelse og satte os omkring et rundt bord. Fader smøgede tobak og drak et stort glas øl til. Ofte fortalte han os mange vidunderlige historier, og gerådede således i ekstase derved, at piben bestandig gik ud for ham, som jeg da igen måtte tænde ved at holde et brændende papir til den, hvilket var en fortrinlig spas for mig. Men tit gav han os billedbøger i hænderne, sad stum og stiv i sin lænestol og blæste stærke dampskyer fra sig, så at vi alle ligesom svømmede i tåge. På sådanne aftener var moder meget bedrøvet og næppe slog klokken 9, så sagde hun: Nå børn! – til sengs! til sengs! Sandmanden kommer! Jeg hører ham allerede! Virkelig hørte

jeg da hver gang noget larme op af trappen med tunge langsomme trin; det måtte være sandmanden. Engang var disse hule trin og larmen især gyselig for mig; jeg spurgte moder, idet hun førte os bort: "Ej, mama! Hvem er da den slemme sandmand, som altid jager os bort fra papa? – hvorledes ser han da ud?" – "Der er ingen sandmand til, mit kære barn," svarede moder, "når jeg siger, sandmanden kommer, så vil det ikke sige andet end, at I er søvnige og kan ikke holde øjnene åbne, som om man havde strøet sand i dem." – Moders svar tilfredsstillede mig ikke, ja i mit barnlige gemyt udfoldede den tanke sig tydeligt, at moder blot nægtede sandmandens tilværelse, så at vi ikke skulle blive bange for ham; jeg hørte ham jo altid komme op ad trappen. Fuld af nysgerrighed efter at erfare noget nærmere om denne sandmand og hans forhold til os børn, spurgte jeg endelig den gamle kone, som passede min yngste søster, hvad det var for en mand, den sandmand? "Ej, lille Thanel!" svarede denne, "ved du endnu ikke det? det er en slem mand, han kommer til børnene, når de ikke vil gå i seng og kaster dem sand i håndfuldevis i øjnene, så at de springer ud af hovedet på dem, ganske blodige; derpå kaster han øjnene i en sæk og bærer dem, når månen er halvt fuld, bort for at bruge dem til hakkemad til sine egne små børn; de sidder deroppe i reden og har krumme næb ligesom uglerne; med dem pikker de de uartige menneskebørns øjne i sig." – Græsseligt udmalede nu billedet af den grusomme sandmand sig i mit inderste, og så snart det om aftenen larmede op af trappen, skælvede jeg af angst og forfærdelse. Moder kunne ikke få andet ud af mig end det under tårer fremstammede råb: "Sandmanden! Sandmanden!" Jeg løb derpå ind i sovekammeret, puttede mig

under dynen, og natten igennem kvalte det frygtelige syn af sandmanden mig. – Jeg var allerede blevet gammel nok til at indse, at det vel ikke så ganske kunne have sin rigtighed med sandmanden og hans børnerede i halvmånen, således som ammen havde fortalt mig det. Imidlertid var og blev sandmanden et frygteligt spøgelse for mig, og gysen og forfærdelse greb mig, når jeg ikke alene hørte ham komme op af trappen, men også heftigt rive min faders dør op og gå ind i stuen til ham. Ofte varede det længe inden han kom, derpå kom han flere gange efter hinanden. Hele år varede dette, og jeg kunne ikke vænne mig til dette rædselsfulde spøgeri; den gyselige sandmands billede svækkedes ikke i mig. Hans omgang med fader begyndte stadig mere og mere at beskæftige min fantasi; fra at spørge fader derom holdt en uovervindelig frygt mig tilbage, men tilbøjeligheden til selv – selv at udforske hemmeligheden, og se den fabelagtige sandmand, spirede med årene bestandig frodigere frem hos mig.

Sandmanden havde bragt mig ud på det vidunderliges, det eventyrliges gebet, som så let fæster rod i det barnlige gemyt. Intet var mig kærere end at høre eller læse om kobolder, hekse, nisser osv.; men øverst stod bestandig sandmanden, som jeg tegnede med kridt og kul overalt på borde, skabe og vægge i de sælsomste afskyelige figurer. Da jeg var blevet ti år gammel, viste moder mig ud af barnestuen til et eget lille kammer, som lå i korridoren, ikke langt fra min faders værelse. Stadig måtte vi hurtigt bortfjerne os, når på slaget ni den ubekendte lod sig høre i huset. I mit lille kammer hørte jeg, hvorledes han trådte ind hos fader og snart derefter var det mig, som om der udbredte sig en fin, besynderligt lugtende damp gennem hele

huset. Bestandig voksede med nysgerrigheden mit mod til på en eller anden måde at gøre sandmandens bekendtskab. Ofte listede jeg mig hurtigt ud i korridoren, når moder var gået forbi, men jeg kunne med al min lytten ikke høre det ringeste, for sandmanden var allerede inde af døren, når jeg havde nået det sted, hvor han skulle blive synlig for mig. Endelig besluttede jeg, drevet af en uimodståelig trang til at skjule mig i faders eget værelse og der at vente på sandmanden.

På faders tavshed og moders sørgmodighed mærkede jeg en aften, at sandmanden ville komme; jeg anstillede mig derfor som om jeg var meget træt; forlod allerede værelset kl. 9, men skjulte mig i en krog tæt ved døren. Gadedøren knirkede, det gik igennem gangen, med langsomme, tunge, genlydende fodtrin, hen til trappen. Moder ilede forbi mig med mine søskende. Sagte – sagte åbnede jeg faders stuedør. Han sad, som sædvanlig, stum og stiv med ryggen vendt mod døren, han bemærkede mig ikke; hurtigt var jeg inde og bag ved et gardin, som var trukket for et lige ved døren stående åbent skab, hvori min faders klæder hang. – Nærmere – bestandig nærmere drønede fodtrinene – det hostede og skrabede sig og brummede sælsomt derude. Hjertet bævede i mig af angst og forventning. – Tæt, tæt udenfor døren et skarpt trin – et heftigt tag i dørgrebet, døren springer raslende op! Idet jeg med magt tog mod til mig, kiggede jeg forsigtigt frem. Sandmanden står midt i stuen foran min fader, lysenes klare skin brænder ham lige i ansigtet! – Sandmanden, den frygtelige sandmand er den gamle advokat Coppelius, som undertiden spiser til middag hos os!

Men den græsseligste skikkelse havde ikke kunnet opvække dybere forfærdelse hos mig end netop denne Coppelius. – Tænk dig en stor, bredskuldret mand med et uformeligt, tykt hoved, lergult ansigt, buskede grå øjenbryn. hvorunder et par grønagtige katteøjne gennemborende funkler frem, med en stor, stærk over overlæben fremstående næse. Den skæve mund sammentrækker sig ofte til en ondskabsfuld latter. Derpå bliver et par dunkelrøde pletter synlige på kindbakkerne, og en sælsom hvislende tone farer gennem de sammenknebne tænder. Coppelius gik altid i en gammeldags tilskåren, askegrå kjole, en lignende vest og samme kulør benklæder, men dertil bar han sorte strømper og sko med små stenspænder. Den lille paryk rakte næppe til over hovedhvirvelen, marelokkerne stod højt over de store røde øren, og en bred, lukket hårpung stod stift ud fra nakken, således at man så sølvspændet, som lukkede den foldede halsklud. Den hele figur var overhovedet modbydelig og afskyelig; men frem for alt ækledes vi børn ved hans store knudrede, hårbegroede næver, så at vi slet ikke mere skøttede om, hvad han berørte med dem. Dette havde han bemærket og nu var det hans glæde under denne eller hin anledning at berøre et eller andet stykke kage eller sød frugt, som den gode moder hemmeligt havde lagt på vor tallerken, så at vi, med klare tårer i øjnene, af ækelhed og afsky, ikke kunne nyde det slik, som skulle glæde os. Lige sådan bar han sig ad, når fader på festdage havde skænket et lille glas sød vin til os. Da fo'r han hurtigt over det med hånden, eller tog endda glasset op til sine blå læber og lo ret djævelsk, når vi kun ved en sagte hulken turde ytre vor ærgrelse. Han plejede altid kun at kalde os de små bæster; vi turde, når han var nærværende, ikke at give

en lyd fra os, og forbandede ret den hæslige, fjendske mand, der med fuldt forsæt og hensigt endog fordærvede os den mindste glæde. Moder syntes ligesom vi at hade den modbydelige Coppelius, for så snart han viste sig, var hendes munterhed, hendes glade, sorgfri væsen forvandlet til sørgelig, mørk alvor. Fader opførte sig imod ham, som om han var et højere væsen, hvis færd man måtte tåle, og som man på enhver måde måtte holde ved godt lune. Han behøvede kun at komme med sagte hentydninger, og hans livretter blev kogt og sjældne vine kredensede for ham.

Da jeg nu så denne Coppelius, gik det gyseligt og forfærdeligt op for min sjæl, at ingen anden end han kunne være sandmanden, men sandmanden var mig ikke længere denne bussemand fra ammestue-eventyret, som henter børneøjne til sin uglerede i halvmånen – nej! et hæsligt, spøgelsesagtigt uhyre, som bringer jammer, nød, timelig og evig fordærvelse alle vegne, hvor han skrider frem.

Jeg var ligesom tryllebundet fast til pletten. Svævende i fare for at blive opdaget, og som jeg tydeligt tænkte, hårdt straffet, blev jeg stående, med hovedet lyttende strakt frem gennem gardinet. Min fader modtog Coppelius højtideligt. "Op! Til værket!" råbte denne med hæs, skrallende stemme og kastede kjolen af sig. Fader tog stille og mørk sin slåbrok af, og begge iførte sig lange sorte kitler. Hvorfra de tog disse, havde jeg ikke lagt mærke til. Fader åbnede fløjdøren til et skab på væggen; men jeg så, at det, jeg så længe havde holdt for et skab, ikke var det, men snarere en sort hulning, hvori der stod et lille ildsted. Coppelius trådte til, og en blå flamme gnistrede i vejret på ildstedet. Allehånde sælsomme stykker værktøj stod der

omkring. Ak Gud! – da nu min gamle fader bukkede sig ned til ilden, da så han ganske anderledes ud. En græsselig krampagtig smerte syntes at have fortrukket hans blide, ærlige træk til et hæsligt, modbydeligt djævlefjæs. Han lignede Coppelius. Denne svingede den glorøde tang og hentede dermed lystblinkende masser ud af den tykke røg, på hvilke han derpå med travlhed hamrede. Det var mig, som om menneske ansigter rundt omkring blev synlige for mig, men uden øjne – afskyelige, sorte hulninger var der i stedet. "Hid med øjne! Hid med øjne!" råbte Coppelius med hul, drønende stemme. Jeg skreg i vilden sky, mægtigt grebet af vild forfærdelse, og styrtede ud af mit skjul, og omkuld på gulvet. I samme øjeblik greb Coppelius mig: "Du lille bæst! – Lille bæst!" brægede han, idet han viste tænder – rev mig op fra gulvet og kastede mig på ildstedet, så at flammen begyndte at svide mine hår. "Nu har vi øjne – øjne – et par skønne barneøjne!" Således hviskede Coppelius, og greb med næverne i flammen glorøde korn, som han ville strø mig i øjnene. Da løftede min fader bønfaldende sine hænder i vejret: "Mester! mester! lad min Nathanael beholde sine øjne! lad ham beholde dem!" Coppelius slog en gennemtrængende latter op råbte: "Ih! så lad da drengen beholde sine øjne, og sit pensum af latter og gråd i verden; men nu vil vi rigtigt observere mekanismen i hans hænder og fødder." Og dermed tog han således fat på mig, at leddene bragede i mig, og skruede hænderne og fødderne af mig og satte dem på igen, snart her, snart der. "Det passer dog ingen steder rigtigt! Det er godt sådan som det var! – Den gamle har forstået det!" Således hvislede og læspede Coppelius; men alt omkring mig blev sort og mørkt, en pludselig krampe fo'r

gennem nerver og ben – jeg følte intet mere. – En blid, varm ånde gled over mit ansigt, jeg vågnede som af en søvn, moder havde bøjet sig hen over mig. "Er sandmanden der endnu?" stammede jeg. "Min søn, han har allerede længe, længe været borte, han gør dig ingen fortræd!" – Således talte moder og kyssede og omfavnede sin genvundne yndling.

Hvorfor skal jeg trætte dig, min hjertenskære Lothar! Hvorfor skal jeg så vidtløftigt spinde enkelthederne ud for dig, da der dog endnu bliver så meget til overs at sige? Nok! – jeg var blevet opdaget ved mit lureri, og mishandlet af Coppelius. Angst og skræk havde pådraget mig en hidsig feber, hvoraf jeg lå syg i flere uger. "Er sandmanden der endnu?" Det var mit første ord, og tegnet på min helbredelse, min frelse. – Kun endnu det skrækkeligste moment i mine ungdomsår tør jeg fortælle dig; så vil du være overbevist om, at det ikke er mine øjnes svaghed, når nu alting forekommer mig farveløst, men at en dunkel skæbne virkelig har hængt et slør af mørke skyer over mit liv, som jeg måske kun døende formår at sønderrive.

Coppelius lod sig ikke mere se; det hed sig, at han havde forladt staden.

Et år kunne måske være forløbet, da vi efter gammel, uforandret sædvane, en aften sad omkring det runde ord. Fader var meget oprømt og fortalte meget lysteligt om de rejser, han havde gjort i sin ungdom. Da hørte vi, idet klokken slog 9, pludselig gadedøren knirke i sin hængsler og langsomme, jerntunge trin genlød over gangen og kom op af trappen. – "Det er Coppelius!" sagde min moder blegnende. "Ja! – Det er er Coppelius!" gentog fader med mat, brudt stemme. Tårerne styrtede min moder ud af øjnene. "Men fader, fader, fader!"

råbte hun, "*må* det da nødvendigvis være således?" – "For sidste gang," gentog han, "for sidste gang kommer han til mig, jeg lover dig det. Gå bare, gå med børnene! – Gå, alle sammen – gå til sengs! God nat!"

Det var mig som om jeg var indpresset i en tung, kold sten – mit åndedrag standsede. – Moder greb mig ved armen, da jeg forblev stående ubevægelig: "Kom, Nathanael! Kom bare!" – Jeg lod mig føre bort, jeg trådte ind i mit kammer. "Vær rolig, vær rolig, læg dig i sengen! – Sov – sov!" råbte moder efter mig; men kvalt af ubeskrivelig indvortes angst og uro kunne jeg ikke få et øje lukket. Den forhadte, afskyelige Coppelius stod for mig med funklende øjne og lo ondskabsfuldt ad mig, forgæves ønskede jeg at blive hans billede kvit. Det kunne vel omtrent være midnat, da et forfærdelig knald hørtes, som når en kanon bliver affyret. Hele huset rystede, det raslede og puslede forbi min dør, gadedøren blev klirrende slået i. "Det er Coppelius!" råbte jeg forfærdet og sprang ud af sengen. Da hvinede det højt i skærende, trøstesløs jammer; jeg styrtede af sted til min faders værelse, døren stod åben, en kvælende damp væltede sig mod mig, tjenestepigen skreg: "Ak, husbond! – Husbond!" – Min fader lå på gulvet foran det rygende ildsted, død, med sort, forbrændt, græsseligt fortrukket ansigt; omkring ham hylede og jamrede mine søstre – min moder lå afmægtig ved siden af ham! – "Coppelius, fordømte satan! Du har slået min fader ihjel!" Således skreg jeg himmelhøjt; mine sanser forlod mig. Da man to dage efter lagde min fader i kisten, var hans ansigtstræk igen blevet milde og blide ligesom de var i hans levende live. Trøstende opgik det i min sjæl, at hans forbund

med den djævelske Coppelius ikke kunne have styrtet ham i evig fordærvelse.

Eksplosionen havde vækket naboerne, hændelsen rygtedes og kom for øvrigheden, som ville fordre Coppelius til regnskab. Men han var forsvundet fra stedet og havde intet spor efterladt sig.

Når jeg nu siger dig, min hjertenskære ven! at den føromtalte barometerhandler netop var den skrækkelige Coppelius, så vil du ikke mere fortænkte mig, at jeg tyder hans fjendtlige syn som et varsel om det sorteste uheld. Han var anderledes klædt, men Coppelius figur og ansigtstræk er alt for dybt indpræget i mit inderste til, at nogen vildfarelse her kan være mulig. Desuden har Coppelius ikke engang forandret sit navn. Han udgiver sig her, efter hvad jeg hører, for at være en piemontesisk *mecanicus* og kalder sig Giuseppe Coppola.

Jeg har taget en fast beslutning om at vove det med ham og hævne min fars død: det må så gå, som det vil.

Fortæl ikke min moder om det græsselige spøgelses genkomst. – Hils min kære hulde Clara! jeg skriver til hende, når jeg er i en roligere sindsstemning. Lev vel etc.

Clara til Nathanael

Det er sandt, at du i ret lang tid ikke har skrevet mig til, men alligevel tror jeg, at du bærer mig i hu og tanke. For du tænkte vist ret levende på mig, da du ville sende dit sidste brev til broder Lothar af sted og stilede udskriften til mig i stedet for til ham. Jeg åbne brevet så glad, og fattede først min vildfarelse ved ordene: "Ak, min hjertelskede Lothar!" – Nu havde jeg ikke skullet læse videre, men have givet min broder brevet. Men har du ikke også tidligere tit i barnagtig spøg fortalt mig, at jeg havde et så roligt, kvindeligt besindigt gemyt, at jeg, ligesom den kone der, hvis huset truede med at styrte sammen, før den hastige flugt i hast ville have glattet den forkert fold i vinduesgardinet – og så tør jeg dog vel næppe forsikre, at begyndelsen af dit brev rystede mig dybt. Jeg kunne næppe ånde, det blinkede for mine øjne. – Ak, min elskede Nathanael! Hvad var det, der så forfærdeligt kunne træde ind i dit liv! Skilsmisse fra dig, aldrig at se dig igen, denne tanke fo'r igennem mig som et glødede dolkestik. – Jeg læste og læste! – Din skildring af den modbydelige Coppelius er græsselig. Først nu hørte jeg, hvorledes din gode gamle fader døde en så forfærdelig voldsom død. Broder Lothar, som jeg nu overleverede sin ejendom, søgte at berolige mig, men det lykkedes ham kun dårligt. Den fatale barometerhandler Giuseppe Coppelius fulgte mig i hælene overalt, og – jeg skammer mig næsten ved at tilstå det – han kunne forstyrre selv min sunde, ellers så rolige søvn i allehånde vidunderlige drømmebilleder. Men snart, allerede den næste dag, havde

alting formet sig anderledes for mig. Vær blot ikke vred på mig, min inderligt elskede, hvis Lothar måske skulle sige dig, at jeg, trods din sælsomme anelse om, at Coppelius vil gøre dig noget ondt, er ganske munter og ved uforstyrret lune som altid.

Jeg vil tilstå det rent ud, at efter min mening foregik alt det forfærdelige og skrækkelige, du taler om, kun i dit indre, men at den sande, virkelige verden omkring dig kun har liden del i disse ting. Den gamle Coppelius kan have været modbydelig nok, men det at han hadede børn, frembragte en sand afsky for ham hos jer børn.

Ganske naturligt sammenknyttedes nu i det barnlige sind den skrækkelige sandmand fra ammestue-eventyrene sig med den gamle Coppelius, der, selv om du ikke troede på sandmanden, dog blev et spøgelsesagtigt, for børn farligt væsen for dig. Den rædselsfulde færd med din fader ved nattetide var vel intet andet, end at begge i al hemmelighed gjorde alkymistiske forsøg, hvormed din moder ikke kunne være tilfreds, da der sikkert blev ødet mange penge unyttigt bort; og oven i købet, som det altid skal være tilfældet med sådanne laborantere, din faders hu, ganske opfyldt af den skuffende trang efter stor visdom, vendtes bort fra hans familie. Din fader har sikkert ved egen uforsigtighed pådraget sig sin død, og Coppelius er ikke skyld i den. Du kan tro, at jeg i går spurgte vor erfarne nabo apotekeren, om vel en sådan øjeblikkeligt dræbende eksplosion var mulig ved kemiske forsøg? Han sagde: Ih, ganske vist! og beskrev mig efter sin sædvane ganske vidtløftigt og omstændeligt, hvorledes det kunne gå til, og nævnte dertil så mange besynderligt klingende navne, som jeg slet ikke var i stand til at beholde i hukommelsen. Nu vil du vel

blive utilfreds med din Clara; du vil sige: I dette kolde gemyt trænger ingen stråle af det hemmelighedsfulde ind, som ofte omfatter menneskene med usynlige arme; hun ser kun den brogede overflade af verden og glæder sig ligesom det barnagtige barn over den guldglinsende skal, i hvis kerne dræbende gift er skjult.

Ak, min hjertelskede Nathanael! tror du da ikke, at der også i muntre, sorgløse gemytter kan bo anelsen om en dunkel magt, som fjendtligt søger at fordærve os i vort eget selv? – Men, tilgiv mig, når jeg enfoldige pige understår mig til på eller anden måde at antyde for mig selv, hvad jeg egentlig tror om sådan kamp i vort indre. – Jeg finder vel endog til slutningen ikke de rette ord, og du ler mig ud, ikke fordi jeg mener noget dumt, men fordi jeg bærer mig så klodset ad med at sige det.

Eksisterer der en dunkel magt, som således, ret fjendtlig og forræderisk, lægger en tråd dybt i vort inderste, hvorved den siden griber fat i os og trækker os bort på en farlig, fordærvelig vej, som vi ellers ikke ville have betrådt – eksisterer der en sådan magt, så må den forme sig i os, som vi selv, ja den må blive vort eget selv; for kun *således* tror vi på den og indrømmer den den plads, den behøver, for at fuldbyrde sit hemmelige værk. Har vi en så fast, gennem det klare liv styrket sans, at vi altid er i stand til at erkende en fremmed, fjendtlig påvirkning som sådan, og med rolig gang at forfølge den vej, tilbøjelighed og kald har skubbet os ind i, så må vel denne rædselsfulde magt gå under i den forgæves kamp efter at erholde den form, som skulle være vort eget spejlbillede. Det er også vist, tilføjer Lothar, at den dunkle psykiske agt, når vi ved os selv har hengivet os til den, ofte drager fremmede gestalter, som den

ydre verden kaster i vejen for os, ind i vort indre, således, at vi selv kun antænder ånden, der, som vi i vidunderlig skuffelse tror taler ud af denne gestalt. Det er vort eget jegs fantom, hvis inderlige slægtskab med, og hvis dybe indvirkning på vort gemyt, nedkaster os i Helvede, eller hentryller os til Himlen. – Du mærker, min hjertelskede Nathanael! at vi, jeg og broder Lothar, ret af hjertens grund har udtalt os i materien om de dunkle magter og deres påvirkninger, en materie, der nu, efter at jeg ikke uden møje har opskrevet hovedmomenterne, ordentlig forekommer mig dybsindig. Lothar sidste ord forstår jeg ikke ganske, jeg aner kun hvad han mener, og dog er det mig, som om det alt sammen var meget sandt. Jeg beder dig: Slå den hæslige advokat Coppelius og barometerhandleren Giuseppe Coppola ganske ud af dit sind. Vær overtydet om, at disse fremmede gestalter intet formår over dig; kun troen på deres fjendtlige magt kan i virkeligheden gøre dem fjendtlige for dig. Hvis der ikke af hver linje i dit brev i udtalte sig det dybeste oprør i dit gemyt, hvis ikke din tilstand smertede mig ret i min inderste sjæl: I sandhed, så kunne jeg drive spas med denne advokat Sandmand og barometerhandler Coppelius. Vær munter, vær ved frit mod! – Jeg har foresat mig at lade mig se hos dig som din skytsengel, og med høj latter at bortmane den hæslige Coppelius, hvis han måske skulle få det indfald, at falde dig besværlig i drømme. Jeg er ikke den ringeste smule bange for ham eller for hans stygge næver; han skal hverken som advokat fordærve noget slik, eller som sandmand mine øjne for mig. – Evigt, min inderligt elskede Nathanael, din etc.

Nathanael til Lothar

Det er mig meget ukært, at Clara for nylig, af en vistnok ved min adspredelse foranlediget vildfarelse, åbnede og læste brevet til dig. Hun har skrevet mig et meget dybsindigt og filosofisk brev, hvori hun udførligt beviser, at Coppelius og Coppola kun eksisterer i mit indre og er genfærd af mit eget jeg, som øjeblikkelig falder tilbage i deres intet, når jeg erkender dem som sådanne. I sandhed, man skulle ikke tro, at den ånd, der lyser ud af et sådant par klare, huldtsmilende barneøjne – ofte ganske ligesom en elskværdig sød drøm – kunne distingvere på så helt forstandig vis, så magistermæssigt. Hun beråber sig på dig. I har talt sammen om mig. Du læser vel logiske *collegia* for hende, så at hun kan lære at sigte og adskille alting ret fint. – Lad du det være! – I øvrigt er det vel vist, at barometerhandleren Giuseppe Coppola på ingen måde er den gamle advokat Coppelius. Jeg hører kollegier hos den nyligt ankomne professor i fysik, der, ligesom den berømte naturforsker, hedder Spalanzani, og er af italiensk herkomst. Han har allerede kendt Coppola i mange år, og desuden hører man også på hans udtale, at han virkelig er piemonteser. Coppelius var en tysker, men som det forekommer mig, ingen ærlig landsmand. Ganske beroliget er jeg ikke. Hold I, du og Clara, mig kun altid for en mørk drømmer, men jeg kan ikke blive det indtryk kvit, som Coppelius' fordømte ansigt gør på mig. Jeg er glad over, at han er borte fra byen, som Spalanzani siger mig. – Denne professor er en forunderlig fugl. En lille, rundagtig mand, med et ansigt

med stærke kindbakker, en lille næse, fremstående læber, små gennemborende øjne. Men bedre end i enhver beskrivelse ser du ham, når du betragter Cagliostro som han står afbildet af Chodowiecki i en berlinsk lommekalender. – Således ser Spalanzani ud. – For nylig gik jeg op af trappen og lagde mærke til, at det ellers tæt for en glasdør trukne gardin på den ene side havde en lille åbning. Jeg ved ikke selv, hvorledes jeg kom til at se nysgerrigt ind gennem den. Et højt, meget rankt i den reneste symmetri udvokset, herligt klædt fruentimmer sad inde i værelset foran et lille bord, hvorpå hun havde lagt begge armene, med hænderne sammenfoldede. Hun sad lige over for døren, således at jeg ganske kunne se hendes engleskønne ansigt. Hun lod ikke til at bemærke mig, og i det hele havde begge øjne noget stirrende, noget stift; jeg kunne næsten sige, at de ingen synsevne havde; det var mig som om hun sov med åbne øjne. Jeg blev ganske underlig til mode og derfor listede jeg mig sagte bort, og ind i auditoriet, som ligger ved siden af. Siden erfarede jeg, at den figur jeg havde set, var Spalanzanis datter, Olympia, som han indespærrer på en besynderlig og slet måde, således at der aldrig er et menneske, der tør komme hende nær. Når alt kommer til alt stikker der vel noget under, hun er måske ikke rigtig i hovedet, eller der er noget andet galt med hende. – Men hvorfor skriver jeg alt dette til dig? jeg havde kunnet fortælle dig det bedre og udførligere mundtligt. Du må nemlig vide, at jeg om fjorten dage er hos jer. Jeg må se mit søde, kære englebillede, min Clara igen. Den forstemthed vil da hurtigt være bortvejret, der (må jeg tilstå) var nær ved at bemægtige sig mig efter det fatale forstandige brev. Derfor skriver jeg heller ikke til hende i dag. Tusinde hilsener etc.

Sælsommere og vidunderligere kan intet opfindes, end det, der har tildraget sig med min arme ven, den unge student Nathanael, og som jeg har påtaget mig at fortælle dig, gunstige læser! – Har du, kære! vel nogensinde oplevet noget som ganske og aldeles opfyldte dit bryst, dine sanser og dine tanker, og fortrængte alt andet fra dem? Det gærede og kogte i dig; blodet sprang gennem dine årer, optændt til en sydende glød, og farvede dine kinder med en høj rødme. Dit blik var så sælsomt, som om det ville gribe gestalter, der ikke er synlige for nogen andens øje, i det tomme rum, og talen henflød i dunkle suk. Da spurgte dine venner dig: Hvad fattes Dem, dyrebare? – Hvorledes har det sig, kære? – Og nu ville du udtale billedet i dit indre med alle dets glødende farver og skygge- og lys-schatteringer, og anstrenge dig for at finde ord, for blot at komme til at begynde. Men det var dig, som om du nu straks i det første ord ret måtte sammenfatte alt det vidunderlige, herlige, forfærdelige, lystige, rædselsfulde, som havde tildraget sig således at det ramte alle ligesom et elektrisk stød. Men hvert ord, alt hvad tale formår, syntes dig farveløst, koldt og dødt. Du søger og søger, og laller og stammer, og dine venners ædruelige spørgsmål står som isnende vindpust ind i din indvortes flamme, indtil den er nær ved at udslukkes. Men dersom du, som en kæk maler, først med nogle forvovne strøg havde henkastet konturen af dit indvortes billede, så kunde du med ringe møje lægge farverne stadig mere og mere glødende på, og den livlige vrimmel af mangfoldige gestalter rev da dine venner bort med sig, og de så sig, ligesom du, selv midt i billedet, som var kommet ud dybt fra din sjæl! – Mig er der, som jeg må tilstå

for dig, gunstige læser! egentlig slet ingen, som har spurgt om den unge Nathanaels historie; men du ved jo vel, at jeg hører til den vidunderlige slægt af autorer der, når de bærer noget i sig på den måde, som jeg ovenfor beskrev det, bliver således til mode som om enhver, der kommer dem nær, og vel oven i købet hele verden, spørger dem: Hvad er der galt med Dem? fortæl dog, kære! – Således drev det mig da helt mægtigt til at tale til dig om Nathanaels mærkværdige liv. Det vidunderlige, sælsomme deri opfyldte min hele sjæl, men just derfor og fordi jeg straks måtte gøre dig, min læser! tilbøjelig til at fordrage noget vidunderligt, som ikke er ringe, plagede jeg mig ret for at begynde Nathanaels historie på en betydende, original, indgribende måde. – "Der var engang" – den skønneste begyndelse til enhver fortælling, alt for nøgtern! – "I den lille provinsby S– levede" – noget bedre, kunne i det mindste bane vejen til en klimaks. Eller straks *medias in res*: "Gå Fanden i vold! råbte studenten Nathanael, med raseri og forfærdelse i det vilde blik, da barometerhandleren Giuseppe Coppola ..." Dette havde jeg virkelig også skrevet, da jeg troede at spore noget pudsigt i studenten Nathanaels vilde blik; men historien er slet ikke morsom. Der faldt mig ikke et ord ind, som blot i mindste måde syntes at afspejle noget af det indvortes billedes farveglans. Jeg besluttede slet ikke at begynde. – Tag nu, gunstige læser! de tre breve, hvis indhold min ven Lothar var så god at meddele mig, for omridset af billedet, i hvilket jeg nu fortællende skal bestræbe mig for stadig mere og mere at komme liv og farve. Måske lykkes det mig, ligesom en god portrætmaler, at opfatte mangen gestalt således, at du finder, den ligner, uden at kende originalen, ja at det er dig, som om

du allerede ofte har set personen ganske livagtigt for dig. Måske vil du, o min læser! da tro, at der intet vidunderligere og galere findes end det virkelige liv, og at digteren dog kun kunne opfatte dette ligesom i et matslebent spejls dunkle genskin.

For at det kan blive klarere, hvad der er nødvendigt at vide straks i begyndelsen, må der endnu føjes til disse breve, at straks efter at Nathanaels fader var død, var Clara og Lothar, børn af en langt ude beslægtet, som ligeledes var død og havde efterladt dem uden forældre, blev taget i huset af Nathanaels moder. Clara og Nathanael fattede en heftig tilbøjelighed for hinanden, hvilket intet menneske på jorden havde noget at indvende imod; de var derfor forlovede, da Nathanael forlod stedet for at fortsætte sine studier i G–. Der er han nu i sit sidste brev og hører kollegier hos ben berømte professor i fysik Spalanzani.

Nu kunne jeg trøstigt fortsætte i min fortælling; men i dette øjeblik står Claras billede mig så levende for øje, at jeg ikke kan vende det bort fra hende, som det altid er sket, når hun ser på mig med sit hulde englesmil. – For skøn kunne Clara på ingen måde passere. Det mente alle, som på embeds vegne forstår sig på skønhed. Dog roste arkitekterne hendes ranke væksts rene symmetri; malerne fandt nakke skuldre og bryst næsten alt for kysk formede, men forelskede sig derimod alle til hobe i det vidunderlige magdalenehår, og talte i det hele meget om battonisk kolorit. Men én af dem, en virkelig fantast, sammenlignede på en højst sælsom måde Claras øjne med en sø af Ruisdael, hvori den skyfri himmels rene azur, skov og blomsterflor, det rige landskabs hele farveblandede, muntre liv spejler sig. Men digtere og mestre gik videre og sagde: Hvilken

sø – hvilket spejl? – Er vi da i stand til at se på pigen, uden at der fra hendes blik stråler os vidunderlige, himmelske sange og toner i møde, som trænger ind i vort inderste, så at alt derinde bliver vågent og muntert? Når vi da selv ikke synger noget virkelig kløgtigt og smukt, så er der i grunden ikke meget ved os, og det læser vi da også tydeligt i det fine smil, som svæver om Claras læber, når vi drister os til at forekvinkelere noget for hende, der vil lade som om det var sang, uagtet kun enkelte toner springer forvirret rundt mellem hinanden. – Det var således. Clara havde det muntre, uskyldige, barnlige barns livskraftige fantasi, et dybt, kvindelig fint, gemyt, en fuldkommen klar og skarpt-adskillende forstand. De i lutter dufte og tåger svævende naturer havde det ikke godt hos hende, for uden at tale meget, hvilket overhovedet ikke lå i Claras i sig selv indesluttede sind, sagde det lyse blik og det fine, ironiske smil dem helt tydeligt: Kære venner! hvor kan I da tro om mig, at jeg skulle anse jeres henflydende skyggebilleder som sande væsener med liv og bevægelse. – Clara blev derfor af mange skældt ud for at være kold, følelsesløs, prosaisk; men andre, som havde opfattet livet i klar dybde, holdt ualmindelig meget af den sindrige, forstandige, barnlige pige; men ingen så meget som Nathanael, der bevægede sig kraftig og munter i videnskab og kunst. Clara hang ved den elskede med sin hele sjæl; de første dunkle skygger drog gennem hendes liv, da han skiltes fra hende. Med hvilken henrykkelse fløj hun i hans arme, da han nu, som han havde lovet i sit sidste brev til Lothar, virkelig trådte ind i sin moders værelse i sin fødeby. – Det skete således, som Nathanael havde troet, for i det øjeblik, han så Clara igen, tænkte han hverken på advokat Coppelius, eller på Claras

forstandige brev; hver forstemt streng i hans sjæl tabte sig i glædens rene akkorder.

Men Nathanael havde dog ret, da han skrev til sin ven Lothar, at den modbydelige barometerhandler Coppolas skikkelse var trådt ret fjendtlig ind i hans liv. Alle følte det, da Nathanael straks i de første dage viste sig aldeles forvandlet i sit hele væsen. Han hensank i mørke drømmerier, og færdedes snart så besynderligt, som man aldrig havde været vant til af ham. Alting, det hele liv, var blevet drøm og anelser for ham; bestandig talte han om, hvorledes ethvert menneske, idet han indbildte sig at være fri, kun tjente til et grusomt spil for dunkle magter; forgæves satte man sig imod dem, man måtte ydmygt føje sig i, hvad skæbnen havde bestemt. Han gik så vidt, at han påstod, at det var dårligt, når man troede i videnskab og kunst at kunne skabe efter selvvirksom vilkårlighed, for den begejstring, hvori man kun var i stand til at skabe, udsprang ikke af vort eget indre, men var påvirkning af et eller andet udenfor os selv liggende, højere princip.

For den forstandige Clara var dette mystiske sværmeri i højeste grad frastødende, men det syntes at være forgæves at indlade sig på at bestride det. Kun når Nathanael beviste, at Coppelius var det onde princip, som havde grebet ham i det øjeblik, da han lurede bag ved gardinet, og at denne modbydelige dæmon på en forfærdelig måde ville forstyrre deres kærlighedslykke, blev Clara meget alvorlig og sagde: "Ja, Nathanael! Du har ret. Coppelius er et ondt, fjendtligt princip, han kan fremvirke rædsler ligesom en djævelsk magt, der træder synligt ind i livet, men han kan det kun, hvis du ikke bortmaner ham af sind og tanker. Så længe du tror på ham,

eksisterer han også, og virker; kun din tro udgør hans magt." – Nathanael, ganske ophidset over at Clara kun statuerede dæmonens tilværelse i hans eget indre, ville nu rykke frem med den hele mystiske lære om djævle og rædselsfulde magter; men Clara afbrød fortrædeligt, idet hun, til ikke liden ærgrelse for Nathanael, indskød et eller andet ligegyldigt. Denne tænkte: Kolde, umodtagelige gemytter lukker sig til for sådanne dybe hemmeligheder, – uden at være sig tydeligt bevidst, at han netop regnede Clara med til sådanne underordnede naturer, hvorfor han da heller ikke holdt inde med forsøg på at indvie hende i sine hemmeligheder. Tidligt om morgenen, når Clara hjalp til ved kaffebordet, stod han allerede hos hende og læste for hende af allehånde mystiske bøger, så at Clara bad ham: "Men kære Nathanael, hvis jeg nu ville skælde dig ud for at være det onde princip, som virker fjendtligt på min kaffe? – For hvis jeg, som du vil, skal lade alting stå og ligge, og se dig ind i øjnene, mens du læser, så koger kaffen over for mig og der er ingen af os, som får noget!" – Nathanael slog heftigt bogen i og løb fuld af harme op på sit værelse. – Ellers havde han en særdeles styrke i behagelige, livlige fortællinger, som han satte på papiret og på hvilke Clara hørte med den inderligste fornøjelse; nu var hans digtninger mørke, uforsvarlige, formløse, så at han, omendskønt Clara af skånsel ikke sagde det, dog udmærket følte, hvor lidt indtryk de gjorde på hende. Intet var mere dræbende for Clara end det kedsommelige; i blik og tale udtrykte hun da sin uovervindelige åndelige døsighed. Nathanaels digtninger var virkelig meget kedsommelige. Hans fortrædelighed over Claras kolde, prosaiske gemyt blev større; Clara kunne ikke overvinde sin harme over Nathanaels dunkle,

mørke, kedsommelige mystik, og således fjernede begge sig indvortes stadig mere og mere fra hinanden, uden at de selv bemærkede det. Den hæslige Coppelius' skikkelse var, som Nathanael måtte tilstå det for sig selv, blevet svagere i hans fantasi, og det kostede ham ofte møje, at farve ham ganske levende i sine digtninger, hvor han trådte op som Skæbnens gyselige bussemand.

Det faldt ham endelig ind at gøre den mørke anelse om, at Coppelius ville forstyrre hans kærlighedslykke, til genstand for et digt. Han fremstillede sig selv og Clara, forenede i tro kærlighed; men nu og da var det som om en sort hånd greb ind i deres liv og bortrev en eller anden glæde, som havde omslynget dem. Da de endelig står ved alteret, lader den forfærdelige Coppelius sig se og berører Claras hulde øjne; disse springe dybt ned i Nathanaels bryst og svider og brænder som blodige gnister, Coppelius griber ham og kaster ham i en flammende ildkreds, der drejer sig med stormens hurtighed og river ham susende og brusende af sted med sig. Der er en larm, som når orkanen harmfuld pisker ind i havet skummende bølger, der som sorte kæmper med snehvide hoveder rejser sig i vejret og styrter tilbage i den rasende kamp. Men gennem denne vilde larm hører han Claras røst: "Kan du da ikke se mig? Coppelius har narret dig; det var jo ikke mine øjne, der brændte således i dit bryst, det var jo glødende dråber af dit et hjerteblod – jeg har jo mine øjne, så se dog på mig." – Nathanael tænker: Det er Clara, og jeg er hendes for evigt. – Da er det, som om denne tanke griber mægtigt ind i ildkredsen, så at den bliver stående og larmen taber sig hult dybt nede i den sorte afgrund.

Nathanael ser ind i Claras øjne, men – det er døden, som ser venligt på ham med Claras milde blik.

Mens Nathanael digtede dette, var han meget rolig og besindig, han filede og forbedrede på hver linje, og da havde underkastet sig den metriske tvang, hvilede han ikke, førend alt føjede sig rent og velklingende. Da han nu endelig var blevet færdig og læste digtet højt for sig selv, da blev han grebet af gysen og vild forfærdelse, og han skreg højt: "Hvis er dog denne rædselsfulde røst?" – Men snart forekom dog igen det hele ham at være en meget heldig digtning og det var ham, som om Claras kolde sind måtte opildnes ved den, om end han ikke tydeligt tænkte sig, hvortil da Clara skulle opildnes, og hvortil det nu egentlig skulle føre, at ængste hende med disse gyselige billeder, som varslede en forfærdelig, for deres kærlighed ødelæggende skæbne. – Nathanael og Clara sad i hans moders lille have, Clara var meget oprømt, fordi Nathanael ikke i de tre dage, i hvilke han skrev på sin digtning, havde plaget hende med sine drømme og anelser. Også Nathanael talte munter og glad om lystige ting som tidligere, så at Clara sagde: "Nu først har jeg dig ganske igen; ser du vel, hvorledes vi har fordrevet den hæslige Coppelius?" Da faldt det Nathanael ind, at han jo bar det digt i lommen, han havde villet forelæse. Han tog også straks arkene frem og begyndte at læse. Clara, der formodede noget kedsommeligt som sædvanlig, og som ville finde sig i det, begyndte nu roligt at strikke. Men alt som den mørke sky steg sortere og sortere i vejret, lod hun sin strømpe synke ned i skødet, og så Nathanael stift ind i øjnene. Han blev uimodståeligt henrevet af sin digtning, den indvortes flamme farvede hans kind med en høj rødme, tårer strømmede ud af

hans øjne – endelig var han færdig, han stønnede i dyb udmattelse – han greb Claras hånd, og sukkede, ligesom opløst i trøstesløs jammer: "Ak! Clara – Clara." – Clara trykkede ham blidt op til sit bryst, og hviskede sagte, men meget langsomt og alvorligt: "Nathanael – min hjertelskede Nathanael! kast dog det gale – afsindige – eventyr i ilden." – Da sprang Nathanael harmfuld i vejret og råbte, idet han stødte Clara bort fra sig: "Du livløse, fordømte automat!" Han løb afsted; den dybt sårede Clara udgød bitre tårer. "Ak, han har aldrig elsket mig, for han forstår mig ikke," hulkede hun højt. – Lothar trådte ind i lysthuset; Clara måtte fortælle ham, hvad der var passeret; han elskede sin søster med liv og sjæl, hvert ord af hendes anklage faldt som en gnist i hans inderste, så at den harme, han længe havde båret i hjertet imod drømmeren Nathanael, antændtes til heftig vrede. Han løb hen til Nathanael, han foreholdt ham hans rasende fremfærd imod den elskede søster, i hårde ord, som den opbrusende Nathanael besvarede på samme måde. En fantastisk, afsindig gæk blev besvaret med et miserabelt, simpelt hverdagsmenneske. En tvekamp var uundgåelig. De besluttede at slås med hinanden den næste morgen bag ved haven efter den derværende akademiske skik, med skarpt slebne rapiérer. Stumme og mørke listede de sig omkring, Clara havde hørt den heftige strid, og set, at fægtemesteren i skumringen bragte rapiérerne. Hun anede, hvad der skulle ske. Ankommet på kamppladsen havde Lothar og Nathanael netop med mørk tavshed kastet kjolerne af; med blodtørstig kamplyst i de brændende øjne ville de falde ud mod hinanden, da Clara styrtede ud af havedøren. Hulkende råbte hun højt: "I vilde, forfærdelige mennesker! – stød mig kun ned straks, før I

angriber hinanden; for hvorledes skulle jeg længere leve i Verden, når den elskede har myrdet broderen, eller broderen den elskede!" – Lothar lod våbnet synke, og så tavs ned i jorden, men i Nathanaels sjæl opgik i hjertesønderslidende vemod al den kærlighed igen, han nogensinde tidligere, i den herlige ungdomstids skønneste dage, havde følt for den hulde Clara. Mordvåbnet faldt fra hans hånd, han styrtede ned for Claras fødder. "Kan du da nogensinde tilgive mig, du min eneste, min inderligt elskede Clara! – Kan du tilgive mig, min elskede broder Lothar!" – Lothar blev rørt af vennens dybe smerte; under tusinde tårer favnede de tre forsonede mennesker hinanden, og svor, aldrig at vige fra hinanden i evig kærlighed og troskab.

Nathanael var til mode, som om en tung byrde, der havde trykket ham til jorden, var væltet fra ham; ja som om han havde frelst sin hele tilværelse, der truedes af tilintetgørelse, ved at gøre modstand mod den mørkets magt, der havde grebet ham. Endnu tre salige dage henlevede han hos de kære, derpå vendte han tilbage til G–, hvor han agtede at forblive et år endnu, men derefter at vende tilbage til sin fødeby for bestandig.

Man havde fortiet moderen alt det, der havde hensyn til Coppelius; for man vidste, at hun ikke uden forfærdelse kunne tænke på ham, fordi hun, ligesom Nathanael, gav ham skylden for hendes mands død.

Hvor forbavsedes Nathanael, da han ville ind i sin bopæl, og så, at hele huset var brændt af til grunden, så at kun de nøgne brandmure ragede frem af gruset. Uagtet ilden var brudt ud apotekerens laboratorium i etagen nedenunder, og huset derfor

var brændt fra neden af op, så var det dog lykkedes dristige, raske venner, endnu til rette tid at trænge ind i Nathanaels værelse i etagen ovenpå, og at frelse bøger, manuskripter og instrumenter. De havde båret det alt sammen ubeskadiget ind i et andet hus, og der lagt beslag på et værelse, som Nathanael nu straks tog ind i. – Han agtede ikke synderlig på, at han nu boede lige overfor professor Spalanzani, og lige så lidet forekom det ham noget påfaldende, da han bemærkede, at han netop fra sit vindue så ind i det værelse hvor Olympia tit sad så ensom, så at han tydeligt kunne kende hendes figur, om end ansigtstrækkene forblev utydelige og forvirrede. Han bemærkede til sidst, at Olympia sad hele timer i den samme stilling, hvori han engang opdagede hende gennem glasdøren uden den ringeste beskæftigelse, og at hun åbenbart så over til ham med ufravendt blik; han måtte også tilstå for sig selv, at han aldrig havde set en skønnere vækst; imidlertid, med Claras billede i hjertet, forblev den stive, stirrende Olympia ham højst ligegyldig, og kun undertiden så han flygtigt op fra sit kompendium og over til den skønne billedstøtte; det var alt. – Han sad netop og skrev til Clara, da det bankede sagte på døren: den åbnedes, da han råbte "Kom ind!" og Coppolas modbydelige ansigt kiggede ind af den. Nathanael følte det gyse i sit inderste, men han erindrede sig, hvad Spalanzani havde sagt ham om hans landsmand Coppola, og hvad han også med hensyn til sandmanden Coppelius havde lovet sin elskede så helligt. Han skammede sig selv over sin barnagtige frygt for spøgelser, samlede sig med al magt, og sagde så blidt og roligt som muligt: "Jeg køber ingen barometre, min kære ven! gå kun Deres vej!" Men da trådte Coppola ind i stuen, og sagde med en

hæs tone, idet hans brede mund sammentrak sig til et hæsligt grin, at de små øjne funklede gennemborende frem under de grå, lange øjenbryn: "Ej, nix barometer! – nix barometer – har også smukk' øjen! – smukk' øjen!" Forfærdet råbte Nathanael: "Rasende menneske, hvor kan du have øjne? – øjne? – øjne?" – Men i samme øjeblik havde Coppola sat sine barometre til side, greb i sine store kjolelommer og trak lorgnetter og briller frem, som han lagde på bordet. – "Nu – nu – brill' – brill' at sætt' på den næs' – det er min' øjen – smukk' øjen!" – Og dermed tog han stadig flere og flere briller frem, så at det begyndte at glinse sælsomt og at funkle over hele bordet. Tusinde øjne bævede og trak sig krampagtigt sammen og stirrede op på Nathanael; men han kunne ikke vende sine øjne bort fra bordet, og stadig lagde Coppola flere briller frem, og stadig vildere og vildere sprang de flammende blikke mellem hinanden og skød deres blodrøde stråler ind i Nathanaels bryst. Overmandet af rasende forfærdelse skreg han højt: "Hold inde! hold inde! du frygtelige menneske!" Han havde grebet Coppola, som netop havde hånden i lommen for at hente endnu flere briller op, fast ved armen. Coppola vred sig blidt løs med et hæst modbydeligt grin, og med ordene: "Ah! – nix for Dem – men her me'er smukk' glas" havde han skrabet alle brillerne sammen, puttet dem til sig og taget en mængde store og små perspektiver ud af sidelommen i kjolen. Så snart brillerne var borte, blev Nathanael ganske rolig, og idet han tænkte på Clara indså han vel, at det forfærdelige spøgelse kun var kommet fra hans eget indre, og at Coppola vel kunne være en højst ærlig mekanikus og optikus, men på ingen måde Coppelius' fordømte dobbeltgestalt og revenant. Desuden havde alle de glas,

Coppola nu havde lagt på bordet, slet intet særegent ved sig, allermindst noget sådant spøgelsesagtigt som brillerne, og for at gøre alt godt igen, besluttede Nathanael nu virkelig at afkøbe Coppola noget. Han greb et lille, meget smukt forarbejdet lommeperspektiv, og så ud af vinduet for at prøve det. Aldrig i hans liv havde han før set et glas, der rykkede genstandene så rent, klart og tydeligt tæt hen for hans øjne. Uvilkårligt så han over i Spalanzanis værelse; Olympia sad som sædvanlig foran det lille bord, med armene lagt på bordet, og med hænderne foldede. Først nu så Nathanael ret ind i Olympias vidunderlig skønt udformede ansigt. Kun øjnene forekom ham ganske sælsomt stive og døde. Men efterhånden som han så stadig skarpere og skarpere derover gennem glasset, var det som våde måneskinsstråler opgik i Olympias øjne. Det forekom ham, som om hendes synsevne først nu blev tændt. Hendes blik flammede stadig mere og mere levende. Nathanael lå ligesom fasttryllet i vinduet, uafbrudt betragtede han den himmelskønne Olympia. Da rømmede det sig og skrabede det sig bag ved ham, og vakte ham ligesom op af en dyb drøm. Coppola stod bag ved ham: "Tre zecchini – tre dukat'." – Nathanael havde rent forglemt ham; rask betalte han, hvad han forlangte. "Ikk' sandt? – en smuk glas!" spurgte Coppola med sin modbydelige hæse stemme og et ondskabsfuldt smil. "Ja, ja, ja," svarede Nathanael fortrædeligt. "Adieu, min ven! Adieu!" Coppola forlod ikke værelset uden mange sælsomme sideblikke på Nathanael. Han hørte ham le af fuld hals på trappen. "Nå ja," mente Nathanael, "Han ler mig ud, fordi jeg sikkert har betalt ham hans lille perspektiv meget for dyrt – meget for dyrt!" – Idet han sagte hviskede disse sidste ord var det, som om et dybt

dødssuk genlød i værelset. Nathanaels åndedrag standsede for hans sjæleangst. – Men, han havde jo selv sukket så dybt, det mærkede han vel. Clara, sagde han til sig selv, har vel ret, når hun holder mig for en urimelig åndeseer; men naragtigt er det dog – ak, vel mere end naragtigt – at den dumme tanke, at jeg har betalt Coppola glasset for dyrt, endnu i dette øjeblik ængster mig så besynderligt; grunden til dette indser jeg slet ikke. – Nu satte han sig, men et blik til vinduet overbeviste ham om, at Olympia sad der endnu og i samme øjeblik sprang han op, ligesom drevet af en uimodståelig magt, greb Coppolas perspektiv, og kunne ikke give slip på Olympias forføreriske syn, før hans ven og broder Siegmund kaldte ham hen til kollegiet til professor Spalanzani. Gardinet for det hemmelighedsfulde værelse var trukket tæt sammen, han kunne lige så lidt se Olympia nu som i begge de to følgende dage på hendes værelse, uagtet han næppe forlod vinduet og uafbrudt så derover gennem Coppolas perspektiv. Den tredje dag blev der endog trukket gardiner for vinduerne. Ganske fortvivlet og drevet af attrå og glødende længsel, løb han ud af porten. Olympias skikkelse svævede foran ham i luften og trådte ud af buskene, og så op på ham med store, strålende øjne fra den klartrislende bæk. Claras billede var ganske forsvundet fra hans indre, han tænkte intet uden Olympia, og klagede ganske højt og ynkeligt: "Ak, du min høje, herlige elskovsstjerne! Er du da kun opgået for mig, for straks at forsvinde igen, og lade mig ene i den mørke, håbløse nat?"

Da han ville vende tilbage til sin bolig, så han, at der var røre og ligefrem larmende liv i Spalanzanis hus. Dørene stod åbne, man bar allehånde møbler og tøj ind, vinduerne i første etage

var taget af, travle piger fejede og støvede frem og tilbage med store hårkoste, inde i huset bankede og hamrede snedkere og tapetmagere. Nathanael blev stående på gaden i stor forbavselse; da trådte Siegmund leende hen til ham og sagde: "Nå, hvad siger du om vores gamle Spalanzani?" – Nathanael forsikrede, at han slet ikke kunne sige noget, da han aldeles ikke vidste noget, men derimod havde bemærket, hvilket røre og spektakel, der var brudt ud i det stille mørke hus; og nu fortalte da Siegmund ham, at Spalanzani i morgen ville give en stor fest, koncert og bal, og at det halve universitet var indbudt. Man udbredte overalt, at Spalanzani for første gang ville lade sin datter Olympia se, som han så længe havde holdt ængstelig skjult for ethvert menneskeligt øje.

Nathanael fandt et invitationskort og gik med højt bankende hjerte over til professoren på den fastsatte tid, da allerede vognene rullede derhen og lysene strålede i de pyntede sale.

Selskabet var talrigt og glimrende. Olympia lod sig se i en meget rig og smagfuld dragt. Man måtte beundre hendes ansigts skønne former, hendes ranke symmetriske vækst. Den noget sælsomt indbøjede ryg og hende gedehamsagtige tynde liv syntes en følge af, at hun var alt for stærkt snøret. I gang og stilling havde hun noget afmålt og stift, som påfaldt mange ganske ubehagelig; man tilskrev dette den tvang, selskabet pålagde hende. Koncerten begyndte. Olympia spillede på fortepiano med stor færdighed og foredrog ligeledes en bravourarie med en klar, næsten skærende glasklokkestemme. Nathanael var ganske henrykt; han stod i den bageste række og kunne ikke fuldkommen skelne Olympias træk i det blændende lampeskin. Ganske ubemærket tog han derfor Coppolas glas

frem og så hen på den skønne Olympia. Ak! – da så han, hvorledes hun så over til ham, fuld af længsel, hvorledes hver tone først opgik tydeligt i det elskovsblik, som brændende gennemtrængte hans inderste. De kunstfærdige roulader forekom Nathanael som det i kærlighed forklarede gemyts himmelske jubel, og da nu endelig efter kadencen den lange trille ret heftigt sitrende peb gennem salen, kunne han, ligesom pludselig grebet af glødende arme, ikke holde sig længere, han måtte skrige Olympia! himmelhøjt af smerte og af henrykkelse. Alle så sig om efter ham – mange lo, domorganisten satte blot et endnu mørkere ansigt op end før og sagde kun: Nå, nå. Koncerten var til ende, ballet begyndte. At danse med hende – med hende! dette var nu målet for alle Nathanaels ønsker, al hans stræben; men hvorledes skulle han opløfte sig til det mod at byde hende op, festens dronning. Dog! – han vidste ikke selv hvorledes det gik til, at han, da dansen allerede var begyndt, stod tæt ved siden af Olympia, som endnu ikke var blevet engageret, og at han greb hendes hånd, næppe i stand til at fremstamme nogle ord. Olympias hånd var iskold, han følte sig gennembævet af den gyselige dødskulde, han stirrede Olympia ind i øjet: Det strålede ham i møde, fuldt af kærlighed og længsel, og i det samme øjeblik var det også som om pulsen begyndte at slå i den kolde hånd, som om livsblodets strømme begyndte at gløde. Og også i Nathanaels indre blussede elskovsflammen højere i vejret, han omslyngede den skønne Olympia og fløj gennem rækkerne med hende. – Han troede før at have danset ret taktmæssigt, men på den ganske egne rytmiske fasthed, hvormed Olympia dansede og som tit bragte ham ganske ud af sin holdning, mærkede han snart, hvor meget

takten manglede hos ham. Han ville imidlertid ikke danse mere med noget andet fruentimmer, og havde på stedet kunnet myrde den, der nærmede sig til Olympia for at opfordre hende til dans. Dog skete dette kun to gange; til hans forbavselse forblev Olympia derpå siddende ved hver dans, og han undlod ikke hele tiden at tage hende op på ny. Havde Nathanael været i stand til at se andet end den skønne Olympia, så ville allehånde strid og trætte have været uundgåelig; for den halvsagte, med besvær undertrykte latter, som rejste sig hist og her mellem de unge folk, gik tydeligvis på den skønne Olympia, som de forfulgte med ganske kuriøse blikke, man kunne dog slet ikke vide, hvorfor? Ophidset af dansen og af den i rigelighed nydte vin havde Nathanael afladt al den frygt, der ellers var ham egen. Han sad ved siden af Olympia, hendes hånd lå i hans, og han talte højt opflammet og begejstret om sin kærlighed, i ord, som ingen forstod, hverken han, eller Olympia. Men dog måske alligevel denne; for hun så ham ufravendt ind i øjet og sukkede den ene gang efter den anden: Ak! – Ak! – Ak! hvorpå da Nathanael talte således: "O du herlige, himmelske kvinde! – Du stråler af den kærlighed, som er forjættet os hisset! – Du dybe gemyt, hvori min hele tilværelse spejler sig", og endnu mere af samme slags; men Olympia sukkede blot bestandig på ny: Ak! – Ak! – Professor Spalanzani gik nogle gange forbi de lykkelige og tilsmilede dem med et ganske sælsom tilfreds mine. – Det forekom Nathanael, uagtet han befandt sig i en ganske anden verden, dog på én gang som om der blev kendeligt mørkt hernede hos professor Spalanzani; han så sig omkring, og blev til sin ikke ringe skræk klar over, at de to sidste lys netop var nær ved at brænde ned og gå ud i den tomme sal. Musik og dans

var for længe siden forbi. "Vi må skilles ad! vi må skilles ad!" skreg han ganske vildt og fortvivlet, han kyssede Olympias hånd, han bøjede sig over hendes mund; iskolde læber mødte hans, der glødede i vild henrykkelse. – I det øjeblik han berørte Olympias kolde hånd, følte han sig grebet af en indvortes gysen; legenden om den døde brud faldt ham pludselig i tanken; men Olympia havde trykket ham fast op til sig, og ved kysset syntes hendes læber at indgydes liv og varme. – Professor Spalanzani gik langsomt gennem den tomme sal, hans fodtrin genlød hult, og hans skikkelse, omgøglet af viftende skygger, havde et ret gyseligt, spøgelsesagtigt udseende. "Elsker du mig – elsker du mig, Olympia? – O kun dette eneste ord! – Elsker du mig?" Således hviskede Nathanael, men Olympia sukkede idet hun rejste sig, kun "Ak – ak!" – "Ja, du min hulde, min herlige elskovsstjerne!" sagde Nathanael, "Du er opgået for mig, og du vil lyse for evigt, du vil evigt forklare min sjæls inderste!" – "Ak, ak!" vedblev Olympia at svare, idet hun gik. Nathanael fulgte hende, de stod foran professoren: "De har underholdt Dem meget levende med min datter," sagde denne smilende: "Nå, nå, kære hr. Nathanael, finder De smag i at konversere med den frygtsomme pige, så skal Deres besøg være mig velkomment." – Med en ganske klart strålende himmel i sin barm forlod Nathanael huset. – Spalanzanis fest var genstand for alles samtaler i de følgende dage. Uagtet professoren havde gjort alt for at vise sig ret splendid, så vidste dog de lystige hoveder at fortælle om allehånde upassende og besynderligt, som var hændt, og først fremmest slog man sig til ridder på den dødstive, stumme Olympia, som man, uagtet hendes skønne udvortes, pådigtede total sløvhed, og ville deri finde årsagen til,

at Spalanzani havde holdt hende så længe skjult. Nathanael hørte dette, ikke uden indvortes harme; imidlertid tav han; for, som han tænkte, ville det vel være umagen værd at bevise sådanne kåde knægte, at det netop var deres egen sløvhed, der hindrede dem i at erkende Olympias dybe, herlige gemyt? "Gør mig dog den tjeneste, broder," sagde Siegmund en dag, "Gør mig den tjeneste og sig mig, hvorledes det var muligt for en fornuftig karl som dig, at forgabe dig i det voksansigt, den trædukke derovre?" Nathanael ville fare op i vrede, men hurtigt besindede han sig og svarede: "Sig du mig, Siegmund, hvorledes Olympias himmelske ynde har kunnet undgå dit, ellers for alt skønt så klare, receptive blik, din levende skønhedssans? Men netop derfor har jeg, skæbnen være lovet, ikke dig til rival; for ellers måtte én af os falde blødende til jorden." Siegmund mærkede nok, hvorledes det havde sig med hans ven, styrede forsigtigt af, og tilføjede, efter at han havde bemærket, at man aldrig i kærlighedssager kunne dømme om genstanden: "Forunderligt er det dog, at mange af os dømmer temmelig ens om Olympia. Hun er forekommet os – du må ikke tage os det ilde op, min broder – på en ganske sælsom måde stiv og ligesom sjælløs. Hende vækst er regelmæssig, og hendes ansigt ligeså, det er sandt! – Hun kunne passere for skøn, hvis hendes blik ikke var så ganske uden livsgnist, jeg kunne sige, uden evne til at se. Hendes gang er besynderlig afmålt, hver bevægelse synes betinget ved gangen af et optrukket hjulværk. Hendes spil, hendes sang har den ubehageligt rigtige, åndløse takt, som findes hos den syngende maskine, og hendes dans er lige sådan. Denne Olympia er forekommet os ganske frastødende og rædselsfuld; vi gad ikke have noget at gøre med

hende; det var os, som om hun kun lod som om, hun var et levende væsen, men at det forholdt sig med hende på en ganske anden måde."

Nathanael overgav sig ikke til den bitre følelse, som ville gribe ham ved Siegmunds ord; han blev herre over sin harme, og sagde blot meget alvorligt: "Vel må Olympia være frastødende for jer, I kolde og prosaiske mennesker! Kun for den poetiske sjæl udfolder det gemyt sig, som er organiseret på lignende måde! – Kun for mig opgik hendes elskovsblik og gennemstrålede min sanser og tanker; kun i Olympias kærlighed genfinder jeg mit eget jeg. Ikke heller kunne det synes rigtigt for jer, at hun ikke fjaser i flov konversation, ligesom de andre overfladiske gemytter. Hun taler få ord, det er sandt; men disse få ord fremkommer som ægte hieroglyffer af den indre verden, fulde af kærlighed og høj erkendelse af åndelivet, i anskuelsen af evigheden hisset. Men for alt dette har I ingen sans og alt er kun spildte ord." – "Gud bevare dig, herr broder," sagde Siegmund meget blidt, næsten vemodigt, "men det forekommer mig du er på en afvej. På mig kan du stole, når alt – nej, jeg vil ikke sige mere!" – Det forekom pludselig Nathanael, som om den kolde, prosaiske Siegmund mente det meget ærligt med ham, han rystede derfor hjerteligt den hånd, han rakte ham.

Nathanael havde rent forglemt at der gaves en Clara i verden, som han før havde elsket; hans moder – Lothar – alle var forsvundet fra hans hukommelse: Han levede kun for Olympia, hos hvem han daglig sad hele timer og fantaserede om sin kærlighed, om en sympati, der var opglødet til liv og følelse, om psykisk valgslægtskab, hvilket Olympia alt sammen hørte på

med stor andagt. Fra det dybeste gemme i hans skrivepult hentede Nathanael nu alt det frem, han nogensinde havde skrevet. Digte, fantasier, visioner, romaner, fortællinger; det blev dagligt forøget med allehånde i luften flyvende sonetter, stanzer, canzoner, og alt dette forelæste han Olympia i hele timer efter hinanden, uden at trættes derved. Men han havde heller aldrig haft en så herlig tilhørerinde. Hun broderede ikke, hun strikkede ikke, hun så ikke ud ad vinduet, hun fodrede ingen fugle, hun legede ikke med nogen skødehund, eller med en yndlingskat, hun drejede ikke nogen papirkrøller eller andet af samme slags mellem fingrene, hun behøvede ikke undertrykke nogen gaben ved en sagte fremtvungen hoste – kort sagt! – hele timer igennem så hun med stift blik uafbrudt den elskede ind øjet, uden at flytte eller bevæge sig, og bestandig mere og mere glødende, stadig mere og mere levende blev dette blik. Kun når Nathanael endelig rejste sig og kyssede hendes hånd, eller vel også hendes mund, sagde hun: "Ak! Ak!" – og derpå "Godnat min elskede." – "O, du herlige, du dybe gemyt!" råbte Nathanael i sin stue: "Kun du, du alene forstår mig fuldkommen." Han bævede sammen af indvortes henrykkelse, når han tænkte på, hvilken vidunderlig samklang der daglig mere og mere åbenbarede sig i hans og Olympias gemyt; for det forekom ham som om Olympia havde talt ret dybt ud af hans indre om hans værker, om hans digtergaver overhovedet, ja som om røsten havde tonet ud af hans eget indre selv. Det måtte da vel også være således, for flere ord end de ovennævnte sagde Olympia aldrig. Men selv om Nathanael i lyse, ædruelige øjeblikke, f.eks. om morgenen lige efter at han var vågnet, erindrede sig Olympias totale passivitet og

ordkarrighed, så sagde han dog: "Hvad er ord – ord! – Et blik fra hendes himmelske øje siger mere end ethvert sprog på Jorden. Er da overhovedet et foster af Himmelen i stand til at føje sig ind i den snævre kreds, en ussel jordisk fornødenhed har truffet?" – Professor Spalanzani lod til at være sjæleglad over sin datters forhold til Nathanael; han gav denne alle hånde utvetydige kendetegn på sin velvilje, og da Nathanael endelig vovede at hentyde til en mulig forbindelse med Olympia, lo alting på ham og han mente, han ville lade sin datter have fuldkommen frit valg. – Opmuntret ved disse ord og med den brændende længsel i sit hjerte, besluttede Nathanael straks den næste dag at bønfalde Olympia om, uden omsvøb at udtale i tydelige ord, hvad hendes hulde elskovsblik allerede for længst havde sagt ham: At hun ville være hans for evigt. Han søgte efter den ring, hans moder havde foræret ham ved afskeden, for at række Olympia den som symbol på sin hengivenhed, på hans med hende spirende, fremblomstrede liv. Claras, Lothars breve faldt ham i hænderne, ligegyldig kastede han dem til side, fandt ringen, stak den til sig og løb over til Olympia. Allerede på trappen, på gangen, hørte han et forunderligt spektakel; det syntes at lyde ud fra Spalanzanis studerekammer. En stampen – en klirren – en støden – sparken mod døren – og ind imellem eder og forbandelser. "Slip mig – slip mig – din infame – din fordømte karl! – Derfor skulle jeg have vovet liv og salighed? – Ha ha ha ha! Nej således væddede vi ikke! – Jeg – jeg har lavet øjnene – Men jeg har lavet hjulværket! – Din infame djævel med dit hjulværk – fordømte hund af en enfoldig urmager – af sted med dig – Satan – holdt – Slip mig! – Af sted!" Det var Spalanzanis og den græsselige Coppelius' stemmer, som

således skreg og rasede mellem hinanden. Nathanael styrtede ind, grebet af navnløs angst. Professoren havde fat i en kvindelig skikkelse ved skulderen, italieneren holdt den ved benene, de trak og sled den frem og tilbage, i en rasende striden om besiddelsen af den. Fyldt af dyb forfærdelse fo'r Nathanael tilbage, da han i figuren genkendte Olympia; opflammende i vild vrede ville han frarive de stridende sin elskede, men i det samme øjeblik vred Coppola, idet han drejede sig med kæmpekraft, figuren ud af hænderne på professoren og gav ham med figuren selv et frygteligt slag, så at han tumlede rundt og styrtede baglæns over bordet, hvorpå der stod fioler, retorter, flasker, glascylindere; alt klirrede sammen i tusinde skår. Nu kastede Coppola figuren over sin skulder og løb med en frygtelig skingrende latter rask af sted og ned af trappen, så at figurens hæsligt nedhængende fødder klaprede og drønede på trinene som hule træblokke. Nathanael stod stiv og målløs – kun alt for tydeligt havde han set, at Olympias dødblegnede voksansigt ingen øjne havde; i stedet for dem var der sorte hulninger; hun var en livløs dukke. Spalanzani væltede sig på jorden, glasstumper havde skåret ham i hovedet, brystet og armene; blodet sprang i vejret som fra et springvand. Men han samlede al sin kraft. – "Efter ham – efter ham – hvorfor tøver du – Coppelius – Coppelius! Min bedste automat har han røvet fra mig – tyve års arbejde – liv og salighed har jeg sat ind på det – hjulværk – mæle – gang – mit! – Øjnene – øjnene stjålet fra dig – fordømte – forbandede karl! – Efter ham – hent mig Olympia – der har du øjnene!" Nu så Nathanael, hvorledes et par blodige øjne lå på gulvet og stirrede op på ham; dem greb Spalanzani med den usårede hånd og kastede dem efter ham,

så at de traf ham på brystet. – Da greb afsindigheden den arme Nathanael med ildkløer og fo'r ind i hans inderste og søndersled sans og tanker. "Hui – hui – hui! – Ildcirkel – ildcirkel! drej dig, ildcirkel – lystig – lystig – trædukke – hui – drej dig, skøn trædukke min!" – og dermed kastede han sig over professoren og trykkede struben sammen på ham. Han ville sikkert have dræbt ham, men spektaklet havde hidlokket mange mennesker, de trængte ind, rev den rasende Nathanael op og frelste således professoren, der straks blev forbundet. Siegmund, så stærk han end var, var ikke i stand til at tæmme den rasende; han skreg i et væk med frygtelig stemme: "Trædukke, drej dig!" og slog om sig med knyttede næver. Endelig lykkedes det med fleres forenede kraft at overmande ham, idet de kastede ham til jorden og bandt ham. Hans ord tabte sig i et forfærdeligt, dyrisk brøl. Således rasende i græsselig afsindighed, blev han bragt til dårekisten. –

Førend jeg, gunstige læser! fortsætter med at fortælle dig, hvad der videre har tildraget sig med den ulykkelige Nathanael, kan jeg forsikre dig, hvis du skulle tage nogen del i den duelige mekanikus og automatfabrikant Spalanzanis skæbne, at han blev fuldkommen helbredet af sine sår. Han måtte imidlertid forlade universitetet, fordi Nathanaels historie havde vakt opsigt, og det almindelig blev holdt for et ganske utilladeligt bedrageri at indsmugle i fornuftige tecirkler (Olympia havde besøgt disse med held) en trædukke i stedet for en levende person. Juristerne kaldte det endog et fint bedrageri, som burde straffes desto hårdere, da der var rettet mod publikum, og anlagt så listigt, at intet menneske (undtagen ganske kloge studenter), havde bemærket det, uagtet alle nu anstillede sig

vise, og ville beråbe sig på allehånde fakta, der var forekommet dem mistænkelige. Men disse sidste bragte egentlig intet fornuftigt for dagen. For kunne det f.eks. vel have syntes nogen mistænkeligt, at, efter en elegant tegæsts udsagn, Olympia, mod al skik og sædvane, oftere havde drukket end hun havde gabt? Det første, mente den elegante herre, havde været selvoptrækning af det skjulte drivhjul; det havde knaget mærkeligt derved osv. Hr. professoren i poesi og veltalenhed tog sig en pris, lukkede dåsen, rømmede sig og sagde helt højtideligt: "Mine højstærede herrer og damer! lugter De ikke lunten? Det hele er en allegori – en udført metafor! – De forstår mig –? *Sapienti sat!*" – Men mange af de højstærede herrer beroligede sig ikke derved; for historien med automaten havde fæstet rod dybt i deres sjæl, og der listede sig en i sandhed afskyelig mistro imod menneskelige figurer ind hos dem. For nu at blive ganske overbevist om at man ikke elskede nogen trædukke, forlangte flere elskere at den elskede skulle synge og danse en smule taktløst, at hun skulle brodere, strikke, lege med mopsen osv., når de læste for hende; men frem for alt ting, at hun ikke blot skulle høre, men også tit *tale* således, at hendes tale virkelig forudsatte tanker og følelser. Manges kærlighedsbånd blev knyttet fastere og blev derved behageligere, andre derimod gik ganske stille fra hinanden.

"Man kan dog virkelig ikke stå inde for det," hørte man hist og her. I tecirklerne blev der gabt ganske utroligt og aldrig nydt noget, for at bortvejre enhver mistanke. – Spalanzani måtte, som sagt, bort for at undgå kriminalundersøgelse, for den automat, han på en så bedragerisk måde havde skudt ind i det menneskelige selskab. Coppola var også forsvundet. –

Nathanael vågnede op som af en svær frygtelig drøm, han slog øjnene i vejret og følte, hvorledes en ubeskrivelig salighed gennemstrømmede ham med blid, himmelsk varme. Han lå i sengen på sit kammer hjemme i hans faders hus; Clara havde bøjet sig hen over ham, og ikke langt fra stod hans moder og Lothar. "Endelig, endelig – o, min hjertelskede Nathanael! Nu er du kommet dig af din svære sygdom – nu er du igen min!" Således talte Clara lige ud af sin dybe sjæl, og indesluttede Nathanael i sine arme. Men de klare glødende tårer strømmede denne ud af øjnene af lutter vemod og henrykkelse, og han stønnede dybt frem for sig: "Min – o min Clara!" – Siegmund, som troligt havde holdt ud hos vennen i hans store nød, trådte ind. Nathanael rakte ham hånden: "Og du, min tro broder! har dog ikke forladt mig." – Ethvert spor af afsindighed var forsvundet; snart fik Nathanael nye kræfter ved sin moders, den elskedes, sine venners omhyggelige pleje. – Lykken havde imidlertid fæstet bo i huset; for en gammel, karrig onkel, af hvem ingen havde håbet noget, var død og havde efterladt Nathanaels moder, tillige med en ikke ubetydelig formue, et gods i en behagelig egn ikke langt fra staden. Der ville de nu drage hen, moderen, Nathanael med sin Clara, som han nu agtede at ægte, og Lothar. Nathanael var blevet mildere, barnligere end han nogensinde før havde været, og erkendte nu først rigtig Claras himmelske, rene, herlige gemyt; ingen erindrede ham ved blot den mindste rørelse om den forbigangne tid. Kun, da Siegmund skiltes fra ham, sagde Nathanael: "Ved Gud, broder, jeg var på en slem vej, men i rette tid ledte en engel mig hen på den lyse sti! – Ak, det var jo Clara!" – Siegmund lod ham ikke tale videre, af frygt for at dybt

sårende erindringer måtte komme alt for lyse og flammende for ham. – Det var nu på den tid, at de fire lykkelige mennesker ville drage til godset. Om middagen gik de gennem stadens gader. De havde købt noget ind; det høje Rådhustårn kastede sin kæmpeskygge over torvet.

"Ej," sagde Clara, "lad os endnu engang gå her op og se ud over de fjerne bjerge!" Som sagt, så gjort. Begge, Nathanael og Clara, gik op, moderen gik hjem med tjenestepigen, og Lothar, som ikke havde lyst til at klatre op ad de mange trin, ville vente på dem nedenfor. Der stod de to elskende da, arm i arm på tårnets højeste galleri, og så ud over de duftende skove, bag hvilke den blå bjergstrækning, ligesom en kæmpe, hævede sine vældige skuldre.

"Se dog, den besynderlige grå lille busk, der ordentlig synes at komme hen mod os," sagde Clara. – Nathanael greb mekanisk efter sidelommen; han fandt Coppolas perspektiv, han så til siden – Clara stod for glasset – da trak det krampagtigt i hans puls og årer – dødbleg stirrede han på Clara; men snart glødede og sprudlede ildstrømme igennem de rullende øjne; græsseligt brølede han op som et ophidset dyr, derpå sprang han højt op i luften, og idet han lo gyseligt mellem ordene, skreg han i en skærende tone: "Trædukke, drej dig – trædukke, drej dig!" – og med vældig kraft tog fat på Clara og ville kaste hende ned, men Clara klyngede sig i fortvivlet dødsangst fast til rækværket. Lothar hørte den afsindige rase, han hørte Claras angstskrig, en græsselig anelse fo'r gennem ham. Han løb op, døren for den anden trappe var lukket – stærkere genlød Claras angstskrig. Ude af sig selv af raseri og angst stødte han mod døren, som endelig sprang op – mattere

og mattere blev nu Claras rødt: "Hjælp – frels mig – frels –" således døde den i luften. "Det er forbi – den rasende har myrdet hende!" således skreg Lothar. Også døren til galleriet var slået i. Fortvivlelsen gav ham kæmpekraft, han sprængte døren ud af sine hængsler. Gud i Himmelen! – Clara svævede højt over galleriet i luften, den rasende Nathanael havde grebet hende – kun med den ene hånd havde hun endnu omklamret jernstængerne. Rask som et lyn greb Lothar sin søster, trak hende ind, og slog i det samme øjeblik den rasende i ansigtet med knyttet næve, så at han styrtede tilbage og slap dødsbyttet.

Lothar løb ned med den afmægtige søster i sine arme. – Hun var frelst. – Nu rasede Nathanael rundt på galleriet og sprang højt i vejret og skreg: "Ildcirkel, drej dig! Ildcirkel, drej dig!" – Folk stimlede sammen ved de vilde skrig; blandt dem ragede advokat Coppelius, som netop var kommet til byen og straks havde begivet sig på vej til torvet, kæmpehøj i vejret. Man ville op, for at bemægtige sig den rasende, da lo Coppelius og sagde: "Ha ha! – vent blot, han kommer nok ned af sig selv!" og så derop ligesom de øvrige. Nathanael blev pludselig stående som forstenet; han bukkede sig ned, opdagede Coppelius, og med et gennemtrængende skrig: "Ha ha! Smuk' øjen! – smuk' øjen!" sprang han ud over rækværket.

Da Nathanael lå på stenbroen med sønderknust hoved, var Coppelius forsvundet i vrimlen.

Efter flere års forløb vil man have set Clara i en fjerntliggende egn, hvor hun sad hånd i hånd med en venlig mand uden for et smukt landsted, og to muntre drenge legede foran hende. Man kan deraf slutte, at Clara endnu fandt den rolige huslige lykke,

som passede sig for hendes muntre, livsglade sind, og som den i sit indre sønderknuste Nathanael aldrig ville have kunnet skaffet hende.

Om "Sandmanden"

Forfatter: E. T. A. Hoffmann (1776-1822).
Org.udgave: *Der Sandmann.* I Nachtstücke herausgegeben von dem Verfasser der Fantasiestücke in Callots Manier. Erster Teil. Realschulbuchhandlung, Berlin 1817. (Udkom i september 1816).
Denne udgave baseret på: *Fortællinger af E. T. A. Hoffmann.* Paa Dansk oversatte af A. P. Liunge. 1ste Deel. Trykt paa Oversætterens Forlag, København 1821.
Oversætter: A. P. Liunge (1798-1879).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter Camille Rogier: "*L'Homme au sable*", i *Contes Fantastiques de E. T. A. Hoffmann.* Tome Premier. Camuzeaux, Libraire-Éditeur, Paris 1836.

ISBN 978-87-7979-838-0

2. ebogsudgave, tidligere udgivet som en del af ISBN 978-87-7979-094-0.

© 2023 eBibliotek 1800

www.ebib1800.dk

Indhold

Forside
Ophavsret og brugsbetingelser
Nathanael til Lothar
Clara til Nathanael
Nathanael til Lothar
Om "Sandmanden"